

Pròleg

Pròleg a «La mort i la primavera»

Jordi Cornudella (Barcelona 1962) és escriptor i editor. I, sobretot, lector. Ha publicat llibres de versos i d'assaig, a més de traduccions de poesia universal (especialment grega i llatina) i de novel·la italiana. En tant que responsable de l'àrea d'obres completes d'Edicions 62, s'ha encarregat de la fixació del text d'una nova edició de la *Narrativa completa* de Mercè Rodoreda que apareixerà, en dos volums, a primers de desembre.

Mercè Rodoreda va enllestir una redacció de *La mort i la primavera* el setembre del 1961, a temps per presentar la novel·la al premi Sant Jordi d'aquell any. La versió que va enviar al premi deu ser l'única que l'autora en algun moment vagi donar per bona i acabada -en dóna fe la correspondència d'aquells dies amb Sales i Obiols-, i no s'ha conservat; segurament tenia només tres parts i ocupava poc més de cent fulls mecanoscrits. Però aquesta versió va deixar d'existir ben aviat: a finals del 1961 Rodoreda ja havia reestructurat l'obra en quatre parts i havia començat a refer-la. Sola a Ginebra, comptava amb la col·laboració estreta d'Armand Obiols, que era a Viena: quan passava a màquina el nou redactat d'un o dos capítols, en feia una còpia en paper carbó i l'enviava a Obiols; ell de seguida li tornava la còpia farcida d'anotacions. Després, tenint presents les anotacions d'Obiols i les que ella mateixa havia consignat en l'original que conservava, procedia a una nova redacció del text. Feia i refeia. Va treballar a fons durant molts mesos, fins que a finals d'estiu del 1963 va interrompre la feina sense haver-ne arribat a acabar una versió que li semblés definitiva (ho diu en una carta a Joan Sales, el 21.10.1963: «De moment he plantat *La mort i la primavera*»). No sabem si va reprendre la novel·la en algun moment posterior, en la mateixa dècada dels seixanta o en la dels setanta; però sí que sabem que hi treballava de nou en els últims anys de la seva vida: ella mateixa ho va dir en privat -n'han donat testimoni per escrit Núria Folch i Joaquim Molas-, i ho podem deduir de les concomitàncies notòries amb «Viatges a uns quants pobles» i amb *Quanta, quanta guerra...* Quan va morir, en qualsevol cas, encara estava lluny d'haver-ne enllestit la versió final.

Rodoreda va conservar, si no tots, molts dels materials de treball de *La mort i la primavera* produïts en el curs d'aquest procés. Els materials són ara a l'Arxiu Mercè Rodoreda, distribuïts en diverses carpetes que contenen, d'una banda, papers dispersos de data primerenca (dos mapes detallats del poble, anotacions manuscrites sobre el contingut previst en tres parts, fulls solts mecanoscrits de versions perdudes o destruïdes, etc.) i, de l'altra, totes les versions conservades de cadascuna de les quatre parts. Aquest material, que Joan Sales va començar a ordenar després de la mort de l'autora, és el que ha servit de base a les dues edicions de la novel·la que han circulat fins ara: l'edició «comercial», establerta per Núria Folch i Pi (Club Editor, 1986), i l'edició «crítica», a cura de Carme Arnau (Fundació Mercè Rodoreda, FP/Institut d'Estudis Catalans, 1999).

L'edició del 1986

Al pròleg, Núria Folch fa explícita la idea de la qual parteix la seva edició: «Hi ha,

efectivament, una darrera versió de *La mort i la primavera* que arriba fins al final.» Aquesta presumpta «darrera versió contínua» de la novel·la constitueix el gros de l'edició; la completen tres apèndixs, que contenen materials alternatius o complementaris. Per transmetre al lector la sensació d'unitat i compleció del conjunt de capítols que presenta com a «darrera versió contínua», l'editora prescindeix de determinades versions que són clarament posteriors als textos que publica; ho reconeix en el cas de la segona part (edita una versió d'onze capítols, tot i admetre que la versió de divuit capítols «és sense cap dubte la darrera»), però no ho fa en altres casos igualment clars (per exemple, els capítols I, II, V i VI de la tercera part). A més, intervé en el text almenys de dues maneres discutibles. D'una banda, sense advertir-ho al lector, corregeix els trets d'estil que, en els originals, diferencien les versions més antigues de les més noves: generalitza les formes recents (*ser* en lloc d'*ésser*, *per* -i no *per a*- davant d'infinitiu) a tots aquells capítols provinents d'un estadi reulat en la redacció de l'obra que incorpora a la seva «darrera versió contínua». D'altra banda, no vacil·la a barrejar versions diferents. L'exemple més extrem d'això, però no l'únic, és el de la segona part: per als capítols I-IV segueix una versió; l'inici del capítol V d'aquesta versió, suprimint-ne setze ratlles, l'afegeix com a final del capítol IV; després, fins al capítol XI, segueix una altra versió que en una de les còpies de treball que se'n conserven conté pàgines senceres ratllades -és a dir, rebutjades- per Rodoreda (és el cas del capítol VI). El resultat d'aquesta operació de cirurgia editorial és un text d'aparença unitària però, a la vista de tot el material conservat, contrari a les últimes línies de treball que semblava seguir Mercè Rodoreda, perquè manté ingredients argumentals suprimits per l'autora en versions certament posteriors a la que l'editora dóna per bona. A més, l'aparença de cohesió queda desmentida almenys per un fet. Entre els elements topogràfics del poble on transcorre *La mort i la primavera* n'hi ha dos -les Pedres Baixes i les Pedres Altes- que Rodoreda va decidir d'intercanviar mentre treballava en la novel·la. A les versions més antigues, les Pedres Altes són a la vora del poble (on hi ha el rellotge de sol i la cova de l'home del garrot) i les Pedres Baixes són als confins remots de les terres del senyor; a les versions més recents s'han invertit els termes: les Pedres Baixes són les de prop i les Pedres Altes són les de lluny. L'editora no se n'adona (altrament no hauria dubtat a unificar-ho, com fa amb els altres elements del text que comprometrien la idea de «versió contínua»), i per això l'edició del 1986 és incongruent en aquest punt: l'ús de Pedres Altes i Pedres Baixes hi correspon a l'estadi primerenc en la tercera part, i a l'estadi més tardà en la segona i en la quarta. Als ulls del lector amatent, això sol ja hauria de posar radicalment en dubte que el text editat per Núria Folch sigui de debò una versió contínua concebuda com a tal per l'autora.

L'edició del 1999

Carme Arnau parteix del reconeixement que no es pot establir una edició definitiva de *La mort i la primavera*. Classifica i descriu tots els materials conservats a l'Arxiu Mercè Rodoreda i, per comparació entre les diverses versions de cada part, detecta quatre estadis de redacció. Només un d'aquests estadis, el més antic, correspon a una versió seguida de la novel·la sencera: la transcripció d'aquest estadi, amb indicació de variants manuscrites i amb notes diguem-ne interpretatives, constitueix el primer bloc de l'edició («Primera versió»). Val a dir que aquesta «primera versió» no es correspon amb la que Mercè Rodoreda va enviar al premi Sant Jordi del 1961, sinó a la primera revisió que en va fer: es tracta d'un estadi immediatament posterior -i transitori- d'elaboració del material. El segon bloc de l'edició («Última versió») conté la transcripció, també anotada, de l'últim estadi de cada part; la curadora adverteix que aquest bloc no configura en cap cas una versió completa i coherent de la novel·la, perquè les dues primeres parts estan en un estadi de redacció posterior al de les dues últimes: Carme Arnau afirma que en algun moment -«probablement als anys setanta o vuitanta»- Mercè Rodoreda va reprendre *La mort*

i la primavera «però només va poder escriure, a més de les dues primeres parts, dos capítols de la tercera». Aquests dos capítols inicials de la tercera part, tanmateix, no els incorpora a l'«última versió» sinó que els transcriu al primer dels tres apèndixs de l'edició; semblantment, el capítol VIII de la quarta part (que en la versió que el conserva a l'Arxiu Mercè Rodoreda figura després del VII, sense solució de continuïtat) també el relega a un apèndix. A més, per inadvertència, el capítol V de la tercera part no és transcrit de la versió de la tercera part escollida com a més recent per la curadora, sinó d'una versió anterior. Tot això, és clar, contribueix a desdibuixar el contingut de l'«última versió», que ja presenta prou dificultats a la lectura pel fet de contenir capítols procedents de redaccions heterogènies; i les notes (que, per exemple, no al·ludeixen mai al canvi de localització de les Pedres Altes i les Pedres Baixes) no ajuden prou a aclarir aquestes dificultats. És indiscutible que el volum del 1999 ordena i posa a l'abast dels lectors una quantitat important del material conservat de *La mort i la primavera*; però també és indiscutible que el llasten els desajustos de contingut que he assenyalat i, sobretot, les deficiències en la transcripció dels originals i en la precisió dels aparats.

Necessitat d'una nova edició

Per raons ben diferents, doncs, a la vista dels materials conservats a l'Arxiu Mercè Rodoreda, cap de les dues edicions de *La mort i la primavera* que el lector té fins ara a l'abast no és prou satisfactòria. Això és una llàstima en el cas de l'edició del 1999 -que tanmateix està expressament destinada a l'àmbit acadèmic i per la seva naturalesa reclama una lectura distanciada, atenta a les complicacions de la doble versió, de l'aparat de variants i de les notes- i és pitjor que una llàstima en el cas de l'edició del 1986, que hauria hagut de servir fidelment el públic natural de l'escriptora. Perquè l'única edició comercial de *La mort i la primavera*, la que tothom ha llegit i la que s'ha divulgat a través de traduccions (almenys a sis llengües), presenta un text intervingut i recombinat amb criteris que, al marge que ens puguin semblar més o menys legítims (i a mi no m'ho semblen pas), són en qualsevol cas estranys i refractaris als materials de treball en la novel·la que Mercè Rodoreda va esforçar-se a conservar.

Cal, doncs, una nova edició de *La mort i la primavera*. Els paràmetres amb què caldria fer aquesta edició poden ser discutibles. Però qualsevol persona que s'acosti a l'Arxiu Mercè Rodoreda i es miri els originals amb una mica de deteniment convindrà que la tasca d'edició s'hauria de guiar pel principi de no dissimular el fet palmari que *La mort i la primavera* és una novel·la inacabada, tant pel que fa al desplegament argumental al llarg de les quatre parts com pel que fa a la redacció de cada capítol. Reconeixe'n la condició d'obra inacabada no treu interès a la novel·la ni resta mèrits a l'autora. I editar-la amb el màxim d'escrupolositat pot ajudar el lector a enfrontar-se a *La mort i la primavera* amb un marge més gran de confiança. La lectura d'una obra inacabada potser demana escriure d'esforç, però aquesta s'ho val de sobres.

Nota. Aquest text no és merament especulatiu: esbossa les raons per les quals *La mort i la primavera* s'inclou en una edició nova dins la *Narrativa completa* de Mercè Rodoreda actualment en premsa.